

Slottsskogsgatan – Kungsladugård

Ett Strövtåg i nutid och dåtid..

Att ta en promenad längs Slottsskogsgatan från Karl Johansgatan mot Slottsskogen är en trevlig sysselsättning i en fin genuin miljö i gamla Majorna i västra Göteborg.

Gatan ringlar fram från Karl Johansgatan vid Jaegerdorffsplatsen över Mariaplan och den gör sedan ovanligt många svängar och mynnar så småningom ut där Högsboleden möter rondellen vid Frölundaborg.

Redan 1785 förekommer Slottsskogsgatan i skrifter och gatan har fått sitt namn av Slottsskogen som den bitvis löper utefter.

/Bild majorna.nu/

Bilden ovan föreställer Slottsskogsgatan sedd från Karl Johansgatan vid sekelskiftet 1900.

Som synes bestod bebyggelsen av träkåkar, många med en liten täppa vid sidan.

Slottsskogsgatans södra sida är idag mestadels bebyggd med Landshövdingehus från 1920- 1930-talet, på den andra sidan mot Gråberget är bebyggelsen skiftande, med både nyare och äldre hus.

Bild majorna.nu

Bilden ovan är tagen ungefär från samma ställe som den gamla bilden ovan.

Jaegersdorffsplatsen

Promenaden börjar på Jaegerdorffsplatsen som har ett underligt namn med en stavning som blir fel oftare än det blir rätt, det är lätt att undra om hur detta namn kan ha kommit till.

Namnet förekommer första gången redan 1786 och det har säkert koppling med Tyska ordet för "Jägarby". Det lär ha legat ett gammalt hus på den plats som nuvarande f.d. Posthuset ligger, huset kallades för Jaegerdorff.

En teori är att slaget vid Jägersdorf i Ostpreussen 1757 kan ha gett namnet, kanske har personliga minnen hos en svensk soldat som deltog i detta krig och sedan bosatt sig här kallat platsen för Jaegersdorf? Flera svenska soldater deltog faktiskt i detta krig.

En annan teori, och kanske den mest trovärdiga, är att namnet har initierats av Anders Rudolf duReitz som var major vid Södermanlands Regemente och som bevisligen hade deltagit i kriget vid Jägersdorf. DuReitz blev sedan Landshövding i Göteborg tiden 1772 – 1790 och hade då stort inflytande på gatunamn etc. .

Anders Rudolf duReitz föddes 1722, hans far var överstelöjtnant och mamman grevinna född Horn. DuReitz blev också militär, fänrik vid

Livgardet och avancerade sedan till major vid Södermanlands Regemente. Han deltog i flera krig, Sverige var ju på den tiden ofta i krig.

I slaget vid Jägersdorf utmärkte sig duReitz flera gånger, hans trupp hade flera framgångar och segrar.

Slaget vid Jägersdorf 1757 ingick i det s.k. Sjuårskriget mellan ena sidan Tysk-Romerska riket, Frankrike, Ryssland och Sverige, mot den andra sidan Preussen och Storbritannien-Hannover. Kriget gällde makten på haven och över kolonierna.

Under dom 7 år som kriget pågick stod flera stora slag på många olika platser inom krigsområdet. Dom stridande hade både stora framgångar men led även svåra förluster, kampen verkade oavgjord långa perioder. Fred slöts 1763, vem som i verkligheten vann kriget är oklart.

Jägersdorf ligger idag i den Ryska enklaven Kaliningrad, ett landområde mellan Polen och Litauen nära Östersjöns kust.

Efter 1760 övergick duReitz mer och mer till politiken, han utnämndes till Friherre, Generallöjtnant och som tidigare nämnts även till Landshövding i Göteborg.

Mot slutet av sitt liv anklagades duReitz för att han, som landshövding, visat ”slapphet vid försvaret av Göteborg” mot danska styrkor i det s.k. Teaterkriget 1788-1789. Han avskedades då av Kung GustavIII. DuReitz avled 1792 på sin gård i Västmanland.

Åter till Jaegerdorffsplatsen som också var ändhållplats för Göteborgs Spårvägars Trådbuss på linje 36. Linjen sträckte sig från Lilla Torget över Järntorget, upp över Masthuggets branta backar, sedan över Gråberget och ner till Slottsskogsgatan där den strök alldeles utanför det blivande Dalheimers Hus. Inga dåtida fullastade bussar med förbränningsmotorer hade klarat Masthuggets backar, Trådbussen var ju elektrisk och gick nästan ljudlöst utan illaluktande och farliga utsläpp av avgaser.

Det fanns ytterligare en linje, nr 35, som också utgick från Lilla Torget men som vände längst upp i Masthugget vid August Kobbsgatan.

Trådbussarna körde i Göteborg mellan år 1940 till den 15 november 1964 då den sista turen gick.

Om jag inte minns fel så låg det ett Trådbussgarage tvärs över Karl Johansgatan ungefär där Oskarsleden nu går fram.

/Bild Google/

Idag är Jaegerdorffsplatsen en ganska livlig plats, trafiken är intensiv.

Tidigare låg Posten Göteborg 12 i det fina posthuset som byggdes 1945, idag är posten nedlagt. Tvärs över torget fanns Systembolaget, ett mycket välbesökt utskänkingsställe, även detta nedlagt och flyttat längre bort på Karl Johansgatan.

Ända fram till 1930 dominerades området kring Jaegerdorffsplatsen av Dahls Plantskola. Efter hand så växte ett litet köpcentrum fram med speceriaffär, tobakshandel, sybehörsaffär och en konfektyraffär som sålde Axel Forsbergs Choklad och Konfektyrfabriks produkter, som hade sin verksamhet om hörnet på Karl Johansgatan. Inget av detta finns kvar idag.

En liten bit längre upp på den svagt uppåtlutande Slottsskogsgatan finner man :

Dalheimers Hus.

Dalheimers hus är byggt 1974 och anpassat för personer med fysiska funktionsnedsättningar, i första hand för personer som bor i Göteborg,

Där finns Konferensanläggning, Badanläggning, Gym och Bibliotek. För deltagare som behandlas i Aktivitetscentret finns också några rum för korttidsboende. Restaurang finns, den heter FRITZ och är uppkallad efter donatorn Dalheimer.

Det var Göteborgs Stads Socialförvaltning som lät bygga huset för pengar som donerats ur Fritz Potenz Dalheimer´s testamente.

Vem var Fritz Potenz Dalheimer? .. Dalheimer var en förmögen Godsägare och Köpman, född 1851 i Stockholm, avliden 1922. Han ligger begravd på Norra Kyrkogården i Solna. Det finns inte så mycket skrivet om Dalheimer men att han var en mycket välbärgad man står ju helt klart.

Dalheimer hette som andra förnamn Potenz, detta något ovanliga namn kan man ju undra över. Namnet måste ju komma från Tyskan, Potenz på tyska betyder ”*makt, kraft, styrka*”. Kanske hade Dalheimer tyskt påbrå, och kanske stämde namnet väl in, han hade kanske både makt, kraft och styrka i sin dagliga verksamhet, mycket tyder ju på detta med tanke på den förmögenhet han lyckades skapa.

Vid sin död bodde Dalheimer i Stockholm men han hade ett förflutet i Göteborg som han ofta besökte, förmodligen i affärer. Vad Dalheimer egentligen sysslade med är oklart, men det var nog en mycket lukrativ verksamhet med tanke på donationsbeloppet som var en betydande summa med dåtida mått mätt.

Tydligt så engagerade sig Dalheimer också för personer med funktionsnedsättning, huruvida han själv eller anhörig hade något handikapp har inte kunnat påvisas.

Dalheimer var nog en mycket vänlig man som såg hur eländigt handikappade hade det på den tiden och som med hjälp från sin donation ville försöka göra det lite bättre för dessa utsatta människor.

I Dalheimers testamente kan man läsa att hans önskan var att pengarna skulle stå orörda i 40 år efter sin död och då förräntas. Därefter skulle pengarna användas *”för att ”bereda hem för blinda, vanföra eller eljest lytta människors vård företrädesvis från lärare eller lägre tjänstemannaklassen.”*

Först 1928 var Bouppteckningen efter Dalheimer klar. 550 000 kronor donerades då till Göteborgs Stad och lika mycket till Stockholms Stad. 1943 hade donationen stigit till 863 000 kronor, ingen imponerande värdestegring, men stor hänsyn till det då sjunkande penningvärdet, 1930 talets börskrascher och dåliga tider, samt 2:a världskriget måste ju tas. I mitten av 1960-talet hade beloppet stigit till 1 500 000 kronor vilket ju var det belopp som Göteborgs Stad använde som en grundplåt till att bygga Dalheimers Hus.

Kostnaden för att bygga Dalheimers Hus 1974 blev cirka 11 000 000 kronor.

Stockholms Stad använde Dalheimers donation som bidrag till förmånliga hyresrätter åt blinda eller synskadade i Farsta.

Det hade också skett en förändring i samhället när Dalheimers Hus skulle byggas, folk hade fått det bättre och handikappade var väl inte lika utsatta som på 1920 talet. Det bedömdes då att pengarna kommer att göra mer nytta om dom användes på ett något annorlunda sätt än vad som Dalheimer önskade, mer anpassat till nutidens behov för funktionsnedsatta människor.

Vid möte i Göteborgs Stadsfullmäktige 1965 beslöts att Dalheimers donation, utan att grundinnebörden i Dalheimers testamente allvarligt rubbades, kunde användas till att bygga detta hus som fick namnet Dalheimers Hus.

Innan Dalheimers Hus kunde byggas fick en liten stuga på Slottsskogsgatan rivas i hörnet vid Gråbergsgatan, ett berg fick sprängas bort och 1974 stod Dalheimers Hus klart.

Det blev ett mycket fint hus och ett välkommet ställe för behandlingar och friskvård samt en träffpunkt etc. för funktionshandikappade. Under åren har flera om och tillbyggnader gjorts, nya verksamheter har tillkommit, men grundkonceptet har i stort behållits.

Lite smolk i bägaren har det dock varit, enligt uppgift så har huset dragits med bristfällig byggteknik vilket förorsakat läckage och fuktskador som fört med sig stora reparationskostnader.

På bilden syns marken där Dalheimers Hus byggdes, trådbussen på linje 36 är på väg uppför Gråbergsgatan. Det var det lilla huset bakom bussen som fick rivas och ge plats åt Dalheimers Hus.

Jag har själv aldrig behövt ta Dalheimers tjänster i anspråk, ännu är väl bäst att tillägga, men jag har varit där på besök och på möten, samt så har jag nära kontakt med vänner som arbetar där och som behandlats för olika funktionsnedsättande åkommor, så jag vet att på Dalheimers Hus bedrivs en viktig och fin verksamhet.

Fritz P Dalheimer har verkligen all anledning att vara stolt över sin donation, här har pengarna används på ett rätt sätt.

Nu fortsätter vi promenaden och sneddar över Slottsskogsgatan och strax når vi:

Gröna Vallen.

Gröna Vallen är en idrottsplats som kom till redan 1916, mest förknippad är "Vallen" med fotboll. Planen var från början en grusplan men har nu har det beslutats att under 2016 förse planen med konstgräs och belysning, Gröna Vallen kommer att leva upp. Det har också ordnats med en lekplan på den ena kortsidan mot Mariaplan.

Gröna Vallen ligger idylliskt mellan vackra gamla landshövdingehus omgärdad av ganska höga träd och buskar.

En av vår tids största fotbollsprofiler, Gunnar Gren, växte upp i Majorna nära Gröna Vallen och det var på Vallen som han tränade sig till den enormt stora skicklighet som han sedan visade på upp på dom stora internationella fotbollsarenorna. Otaliga är spelade landskamper och mästerskap, han blev skyttekung som gjorde inte mindre är 32 landslagsmål för Sverige under åren 1939 – 1958.

Gren spelade med flera Allsvenska lag i Göteborg, bl.a. Gårda BK, senare IFK Göteborg, samt som spelande tränare i ÖIS och han hade också en sejour i GAIS.

Gren blev proffs i AC Milan redan 1949 och tillsammans med Gunnar Nordahl och Nils Liedholm bildade han den legendariska innertrion

Gre-No-Li. I Italien kallades Gunnar för *Il Professore* på grund av sin utomordentliga bollbehandling och taktiska skicklighet.

Gunnar Gren skrev också en uppskattad bok med titeln ”*FRÅN GRÖNA VALLEN TILL WEMBLEY*” i slutet av 1940-talet.

Gunnar Gren var född i Göteborg 1920 och han avled 1991. Han står staty utanför Gamla Ullevi i Göteborg.

Bild Biketommy

Nu börjar vi närma oss ”navet” i Kungsladugård:

Mariaplan

Runt Mariaplan och Mariagatan har det öppnats flera restauranger med uteserveringar på sommaren, där finns många affärer av olika slag. Det har blivit ett populärt område med ett rikt folkliv. Miljön runt Mariaplan håller på att renoveras, och vi får hoppas att denna upprustning sker varsamt och inte berövar Mariaplan sin genuina charm.

För längesedan låg biografen RÖDA STEN vid Mariaplan. Jag och mina kompisar på den tiden tyckte alla att det var en knepig bio, golvet sluttade inte som på andra biografier t.ex. Kaparen och Fyren på Stigbergstorget, men man såg ändå skaplig för filmduken var högt placerad, man fick böja nacken kraftigt bakåt med risk för nackskott.

Röda Sten var ändå en populär matinébio som visade spännande filmer på lördagar och söndagar, idag är det väl en banklokal i Röda Stens gamla lokaler.

Bion Röda Sten hade ju fått sitt namn från den rödfärgade stenen nere vid Klippan.

Mariaplan på 1940-talet, ovanför entrén till biografen Röda Sten görs reklam för en film med skådespelaren Edvard Persson. Det är Slottsskogsgatan som mynnar ut vid Mariaplan. Spårvagnen är av gammal god svensk kvalitet, fungerade i alla väder.

Så här såg en Biobiljett ut på 1950-60 talet. OBS biljetten kostade 1:70 kronor inklusive skatt.

Bilden visar en av de många uteserveringarna som finns i området.

Bild majorna.nu

Inte lång ifrån Mariaplan ligger en av de få "Plaskedammarna" som finns kvar i Göteborg. Det fanns många sådana runt om i Göteborg förr i tiden. Dammen i Kungsladugård är idag upprustad med eget reningsverk och den har blivit en mycket populär oas i Majorna som besöks flitigt av badande barn med föräldrar.

På kullen ovanför "Plaskedammen" ligger Kungsladugårdsskolan, en stor vacker byggnad med unikt klocktorn på taket, ser faktiskt ut som en borg eller ett slott när man står på Älvsborgsgatan.

Kungsladugårdsskolan byggdes klar i början av 1930-talet och den fungerar än idag som skola. Där går idag cirka 600 elever.

Runt Mariaplan hittar man också ett klassisk gammalt ”korvstånd”, mycket välbesökt, en kvarleva från gamla tider, där har mången halv special serverats, det hemlagade moset smakar alltid utmärkt.

Bild Facebook..

Vi fortsätter vår promenad och efter någon minut så dyker en bekant skylt upp:

Bild majorna.nu

Café Skogen

Café Skogen är ett riktigt gammalt "arbetarkafé", man öppnar tidigt och stänger tidigt, där serveras både frukost och lunch i en genuin miljö. Öppet alla dagar i veckan, mackor, mat och kaffe smakar fint. Det finns även en veranda där man kan sitta ute när vädret är vackert.

Lokalen var klubblokal för den anrika fotbollsklubben Skogens IF på 1920 talet och när klubben fick annan klubblokal så tog Caféeet över och behöll namnet Skogen, ett mycket "äkta" ställe, väl värt ett besök.

Min pappa var faktiskt en riktig skaplig målvakt i Skogens IF i början på 1930-talet och han lär nog ha varit i den gamla klubblokalen vid ett flertal tillfällen.

Efter besök på Café Skogen, väl styrkta av en kaffetår, så går vi vidare och strax så skymtar vi:

Slottsskogskolonin

Slottsskogskolonin har funnits sedan 1916.

Vill man uppleva något annorlunda så besök Slottsskogskolonin en vacker sommardag, kolonin ligger alldeles i kanten av Slottsskogen.

Här finner man 154 små välskötta stugor som alla har prunkande täppor runt husen, en verklig oas med en kulturhistorisk bebyggelse nästan i hjärtat av Göteborg.

Tyvärr så är det risk att Slottsskogskolonin så småningom får maka på sig, det ryktas om att det skall byggas bostäder där.

Vi får verkligen hoppas att kolonin får vara kvar länge till.

Bild B Rannigers blogg •

Efter ytterligare några steg är vi i Slottsskogen, denna enormt gröna lunga i Göteborg och som också givit vår gata sitt namn.

Slottsskogen

Slottsskogen har fått sitt namn från Slottet Älvsborg som låg längre nedåt älven vid nuvarande Klippan, redan i mitten av 1600-talet så finns Slottsskogen inritad i dåtida kartor. Slottsskogen omfattades då av Älvsborgs Slotts ägor på vilka det jagades hjort och annat vilt.

1624 anhöll Göteborgs Stad hos Kung Gustav II Adolf om att få låta allmänheten vistas i Slottsskogen. Detta blev beviljat och Göteborgs medelklass började använda Slottsskogen för friluftsliv.

Tidigt kallades Slottsskogen för Sundsmarken men senare blev namnet Slottsskogen allt vanligare.

Göteborgs stad växte och behovet av grönområden i staden närhet ökade. Landshövdingen Albert Ehrenswärd såg behovet och bestämde 1864 att parken skulle kunna utnyttjas av alla stadens invånare, inte bara av medelklassen.

Landshövding Ehrenswärd var förresten samma man som gav namn till Landshövdingshuset i Göteborg.

I dåvarande stadsfullmäktige satt August Kobb och han fick i uppdrag att ordna så att Slottsskogen blev en riktig park med slingrande vägar, stora gräsmattor, djurpark och till och med en Dansbana.

I sitt arbete med Slottsskogen inspirerades Kobb av Skansen i Stockholm och av engelska parker, bl. a. Hyde Park i London.

År 1874 blev Slottsskogen en riktig park för alla.

August Kobb hade lagt ner ett stort och bra arbete och han hedrades därför genom att få sitt porträtt inhugget i berghällen nedanför Säldammen.

Vilket fantastiskt ställe Slottsskogen var för oss barn som 1940-1950 talet bodde alldeles i närheten och vad roligt vi har haft i denna skog.

På vintrarna kunde vi åka skridskor och skidor och det ordnades Backhoppningstävlingar i Bragebacken. På somrarna smög vi omkring på alla småstigar och fångade vattenloppor i dammar till våra akvariefiskar, även alla djur i djurgårdarna besöktes och matades med gammalt bröd som "morsan" skickat med.

Skridskor åkte vi på Stora och Lilla Dammen, fanns det ingen is där så vandrade vi vidare över till Botaniska Trädgården och vidare upp i Änggårdsbergen. Där fanns en stor damm som det brukade finnas is på.

Skridskoåkningen var lite roligare än skidor tyckte nog vi grabbar. Då kunde vi få snöra och dra remmarna på tjejernas skridskor, och gjorde man då bra ifrån sig så fanns möjlighet att få "bogsera" flickan framför sig, det kändes ju lite trevligt att få komma så nära en tjej i den åldern.

På Vita Bandet vid Stora Dammen, nuvarande Bel Parc, kunde vi värma oss och där serverades varm Kakao till medhavda ostsmörgåsar

Det finns ju massor att berätta om livet i Slottsskogen men det får bli en helt annan historia.

Nu har vi kommit till slutet av Slottsskogsgatan, vi är då utanför Frölundaborg:

Frölundaborg

Frölundaborg ser lite grå och trist ut från utsidan, men som på insidan bjuder på både ishockey och konståkning, även olika musikarrangemang och mässor hålls här. Hallen byggdes 1967 och renoverades 2009.

Bakom Frölundaborg ligger Slottsskogsvallen, denna klassiska arena där Gunder Hägg den 1 juli 1942 satte nytt världsrekord på distansen en engelsk mil.

Slottsskogsvallen invigdes 1923 och används än idag till olika idrottsarrangemang och musikgalor.

*****

Nu har vi vandrar en liten bit i Kungsladugård och det kan kanske vara intressant att vet lite om stadsdelens historia.:

Kungsladugård – Stadsdelen

Kungsladugård är en stadsdel i Majorna i västra Göteborg. Stadsdelen bildades 1920 och består till stora delar av landshövdingehus, villor och radhus, många med prunkande små trädgårdar, en idyll.

Flera av dom gamla Landshövdingehusen i Kungsladugård anses ha Kulturhistoriskt Riksintresse på grund av sitt enhetliga byggnadssätt och i vissa fall för sina ovanliga exteriörer. Dom allra flesta husen är välskötta och varligt renoverade.

Sitt namn fick stadsdelen från den Kungsgård som i början 1600-talet låg i anslutning till Älvsborgs Slott nere vid älven, vid nuvarande Klippan/Sockerbruket.

När Göteborg bildades så revs det gamla slottet 1621, Kungsgården blev kvar och dess ägor med ladugårdar och marken tillföll då Landshövdingen av Älvsborgs län. 1716 skänkte Karl XII marken till Göteborgs som 1868 införlivades med Göteborg Stad. Det var stora marker, ända från älven upp till och med Slottsskogen begränsat av Gråberget i nordost och Västra Kyrkogården och Högsbo i sydväst.

På 1700-1800 talet låg det en Stadsbrunn ungefär där Vagnhallarna vid Älvsborgsplan nu ligger. Det var en viktig brunn för omkringboende som hämtade sitt vatten i brunnen. Källan, som egentligen var 2, ansågs ha vatten av god kvalitet, både välsmakande och kristallklart. Det var naturligtvis ett mycket tungt arbete att bära vatten i hinkar långa vägar. Orkade man inte så kunde speciella ”vattumän” anlitas som mot en liten betalning bar hem vattnet.

Det dracks även brunn där, vattnet påstods också ha läkande och hälsobringande effekt, huruvida det var med detta är oklart, några bevis på vattnets nyttighet har aldrig funnits. Källan lär aldrig ha sinat, den förlorade sin betydelse senare när stadens vattenledningsnät byggdes ut.

Silverkällegatan som ligger i området har fått sitt namn från källan.

*****

Nu är vår promenad slut för denna gång, hoppas den har inspirerat till ytterligare strövtåg på andra intressanta gator i Göteborg, det finns massor att se och upptäcka.

Stig Carlsson januari 2016